

Hermann Pies

Een beknopte levensbeschrijving

* Boppard, zondag 8 januari 1888 | † Saarbrücken, zondag 10 juli 1983

Hermann Pies in 1980, 92 jaar oud
(bron: nalatenschap Heinz Demisch te Bochum)

PROFESSOR DR. HERMANN PIES heeft door zijn integere bronnenonderzoek het wetenschappelijke fundament gelegd voor het onderzoek naar Kaspar Hauser (1812-1833). Tussen 1925 en 1973 publiceerde hij in acht boeken de belangrijkste berichten van ooggetuigen uit de periode 1828-1833, de getuigenissen van Kaspar Hauser over zichzelf, alle relevante feiten uit de akten over Hausers opduiken in Neurenberg op 26 mei 1828 en alle relevante feiten uit de akten over de aanslag op Hauser op 14 december 1833 in Ansbach en zijn dood op 17 december als gevolg daarvan.

Op grond van een kritische analyse van al het beschikbare bronnenmateriaal kon Pies het in de 19^e eeuw rond Hauser gesponnen web van leugens doorbreken en na een eeuw van verduistering het op de historische feiten gebaseerde ware beeld van Kaspar Hauser weer aan het licht brengen.

Persoon en leven

Als oudste van vijf kinderen van de koopman Philipp Pies (1852-1935) en diens vrouw Christine, geboren Henrich (1862-1942), werd Hermann Pies op 8 januari 1888 in Boppard aan de Rijn geboren, alwaar hij ook zijn jeugd doorbracht. Hermann Pies stamde uit een familie die zijn wortels had in de Duitse Hundsrück. Deze familie had diverse befaamde “Knochenflicker”

voortgebracht.¹ Een van de laatsten van deze natuurartsen was de keuterboer Jakob Pies (1877-1941), die een poosje de leermeester is geweest van de jong gestorven zoon van Hermann Pies, die arts had willen worden.

Pies was een bescheiden, uiterlijk soms wat korzelige, innerlijk zeer betrokken, ruimhartige, breed geïnteresseerde en intellectueel hoogbegaafde persoonlijkheid.

Van 1897 tot 1906 was Pies leerling aan het stedelijk gymnasium in Boppard. Van 1906 tot 1911 studeerde hij aan de Friedrich-Wilhelm-Universiteit in Bonn in de vakken natuurkunde, wiskunde en biologie, maar had daarnaast ook grote belangstelling voor filosofie en geschiedenis. Binnen de familie Pies vormde hij te midden van eenvoudige mensen die als koopman, boer, tuinder of ambachtelijk handwerker een meestal schrale kost verdienden, door zijn gymnasiale en universitaire opleiding een grote uitzondering. Vanwege de heersende armoede in de Hunsrück emigreerden zijn zus Maria en broer Nicolaus in 1923 naar de Verenigde Staten.

Tijdens zijn studentenjaren in Bonn las Hermann Pies de roman van Jakob Wassermann, “Kaspar Hauser oder Die Trägheit des Herzens”, die in 1908 was verschenen.² De kennismaking met Wassermanns roman was voor hem het begin van een levenslange, diepgaande interesse in de ongelukkige Neurenbergse vondeling.

In 1914 verwierf Hermann Pies de bevoegdheid om als leraar werkzaam te zijn, nadat hij enkele jaren als privéleraar voor bijlessen zijn brood had verdiend. In deze jaren las hij alles wat hij maar over Kaspar Hauser kon vinden.

In de oorlogsjaren 1915-1918 was Pies, net als zijn jongere broer Johan (1898-1966), soldaat aan diverse fronten. Hij kwam relatief ongeschonden de oorlog door, in tegenstelling tot zijn broer Johan, die als 17-jarige een long verloor door een gasvergiftiging en daardoor levenslang beperkt bleef in zijn beroepsmogelijkheden. Hermann Pies kocht later voor hem een stuk grond met huis in Steffenshof, een gehucht nabij het dorpje Dorweiler, Hunsrück, in de buurt van het toeristische Baybachdal. Daar begon Johann op oudere leeftijd een pension voor toeristen. Samen met zijn vrouw heeft Hermann Pies er vaak zijn vakantie doorgebracht. En soms trok hij zich daar terug om in alle rust aan zijn boeken te kunnen werken.

Na het einde van de oorlog was Pies een tijd aspirant leraar in Keulen. In 1919 kreeg hij een aanstelling als leraar natuurkunde, wiskunde en biologie bij het stedelijke gymnasium voor jongens in Saarbrücken, een stad die sindsdien zijn vaste woonplaats werd. Daar leerde hij zijn 6 jaar jongere vrouw Käthe Mayer (1894-1987) kennen, met wie hij op 21 maart 1921 in het huwelijk trad.

In 1922 promoveerde Pies bij professor Adolf Dyroff in Bonn met een studie over dierpsychologie bij een aantal vroegchristelijke schrijvers. Een merkwaardig onderwerp, dat juist daarom een sterke proeve vormde voor een nauwgezette wetenschappelijke denkwijze, die voor zijn onderzoek naar Kaspar Hauser een onontbeerlijke kwaliteit zou blijken.

Als gevolg van de buitengewone inspanningen die het archiefonderzoek naar Kaspar Hauser vergde, werd Pies in 1926 ernstig ziek en het herstel duurde meer dan een jaar.

Toen de eerste vrouw van zijn broer Johan in 1924 na de geboorte van haar eerste kind stierf, namen Hermann en Käthe Pies de zorg voor het kind op zich door de baby in huis te nemen.

¹ “Knochenflicker”: letterlijk ‘bottenfiksler’. Dit was eeuwenlang een binnen de familie Pies uitgeoefend beroep van natuurgenezer, gespecialiseerd in het genezen van botbreuken en ontwrichtingen. Zie: *Pies–Piesen–Piesacken. Gedichte, Erzählungen, Anekdoten, Stichelcher, Romane, Anmerkungen und Urkunden über eine sprichwörtliche Familie (1290-1990), gesammelt und herausgegeben von Eike Pies*, Mettberg 1986.

² Nederlandse herdruk (in oude spelling): Jakob Wassermann, *Caspar Hauser of De traagheid des harten*, Amsterdam 1932, 2005 (6^e dr.), Wereldbibliotheek.

Nadat Johann Pies in 1928 een tweede huwelijk aanging, nam hij de zorg voor het inmiddels 4-jarige kind zelf weer op zich. Ondertussen hadden Hermann en Käthe Pies tot hun grote vreugde op 15 februari 1925 een eigen kind gekregen, Hermann Pies junior.

Deze innig geliefde zoon en enigst kind stierf onverwachts op 28 maart 1942 – slechts 17 jaar oud – thuis in Saarbrücken. Zijn vroege dood dompelde het ouderlijk huis lange tijd in een sfeer van onuitsprekelijke treurnis.

In de jaren 1925 tot 1930 bracht Hermann Pies drie bronnenpublicaties uit en in 1926 ook nog een onthullende, kritische publicatie over de gedurende vele decennia toonaangevende, maar leugenachtige publicaties van de graaf van Stanhope, Julius Meyer en Anthonius van der Linde.

Na zijn pensionering in 1949 trat Hermann Pies met drie nieuwe publicaties in de openbaarheid. In 1968 werd hij door de regering van het Saarland geëerd met de titel van professor. In 1972 werd hij tot ereburger van Ansbach benoemd.

Tijdens het werk aan het derde deel van de nieuwe uitgave over Kaspar Hauser stierf Hermann Pies kort voor middernacht op zondag 10 juli 1983 in zijn woonplaats Saarbrücken onverwachts aan een hartstilstand. Hij is 95 jaar oud geworden.

De bijzetting in het familiegraf op het grote stadskerkhof vond op 17 juli plaats, in bijzijn van zijn vrouw, familieleden en enkele vrienden, waaronder Ernst Schilly, Heinz Demisch en zijn nieuwe uitgever Johannes Mayer.

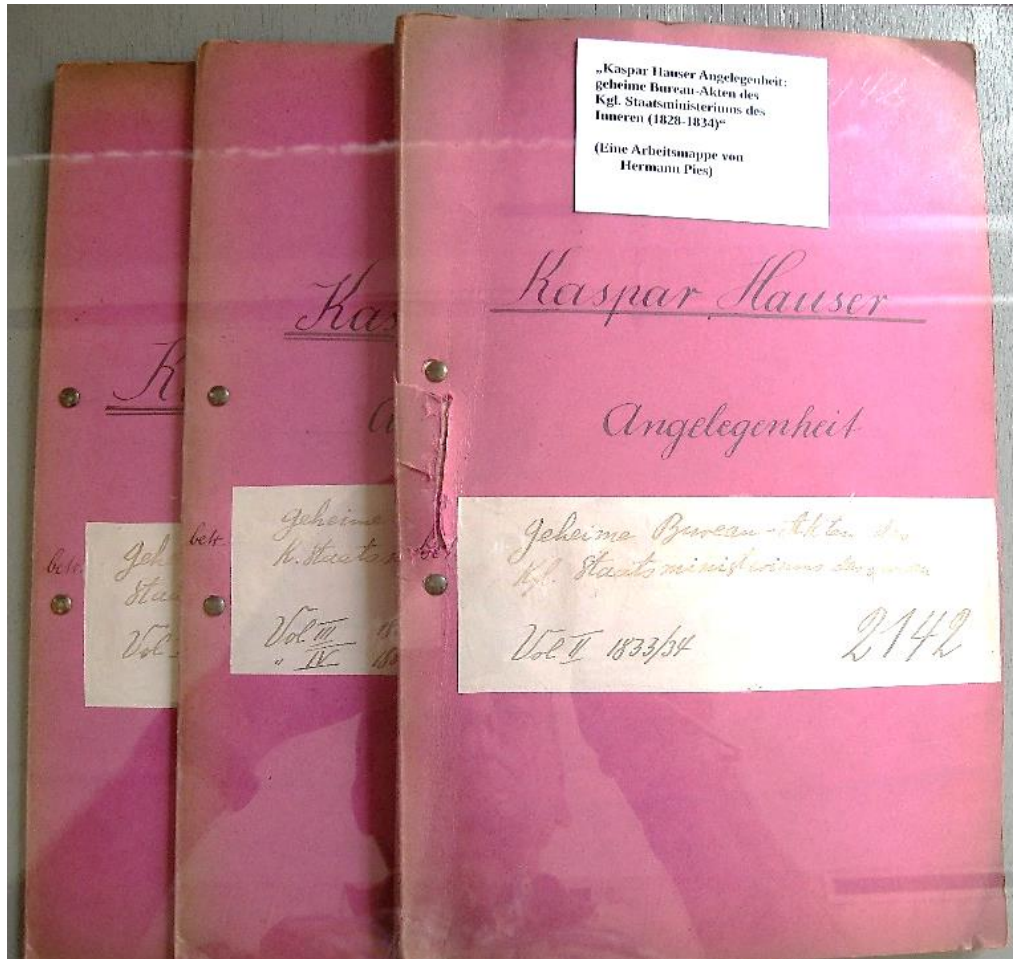
De weduwe Käthe Pies, geboren Mayer, overleed 4 jaar later in de leeftijd van 93 jaar in Saarbrücken op 15 juni 1987.

Hermann en Käthe Pies met hun zoon, ca. 1936
(bron: nalatenschap Heinz Demisch te Bochum)

Onderzoek naar Kaspar Hauser

Toen na de Eerste Wereldoorlog de tot 1914 nog regerende vorstenhuizen in Duitsland en Oostenrijk waren afgezet, werden de overheidsarchieven voor het eerst toegankelijk voor onderzoek. In 1920 begon Hermann Pies de verslagen van ooggetuigen als ook de nog aanwezige akten van politie en justitie in de archieven grondig te bestuderen. Hij liet van alles kopieën maken. Voor dit werk kreeg hij van de schoolleiding meermaals buitengewoon verlof.

Enkele mappen van Hermann Pies met overgeschreven akten over Kaspar Hauser uit het Beierse staatsarchief in München (foto: Paul Heldens; bron: tentoonstelling Kaspar Hauser Forschungskreis, Ansbach 2018)

Het resultaat van deze studies waren de bronnenpublicaties die in 1925 (*Kaspar Hauser – Augenzeugenberichte und Selbstzeugnisse*), 1928 (*Die amtlichen Aktenstücke über Kaspar Hausers Verwundung und Tod*), 1930 (*In memoriam Adolf Bartning, Altes und Neues zur Kaspar Hauser Frage*) en in 1956 (*Die Wahrheit über Kaspar Hausers Auftauchen und erste Nürnberger Zeit*) verschenen.

In zijn samenvattende publicatie *Kaspar Hauser. Eine Dokumentation*, die eind 1966 uitkwam, liet Pies zich voor het eerst positief uit over de Badense afstamming van Hauser, waarvoor hij een overtuigend indiciebewijs leverde.

Al in 1926 (*Fälschungen und Tendenzberichte einer ‚offiziellen‘ Hauserliteratur. Aktenmassige Feststellungen*) en nogmaals uitvoeriger in 1973 (*Kaspar Hauser. Fälschungen, Falschmeldungen und Tendenzberichte*), had Pies zich diepgaand beziggehouden met de vervalsingen, verdraaiingen en talrijke onjuistheden, die een deel van de literatuur over Kaspar Hauser kenmerken. Dat geldt vooral voor die literatuur, die iedere verbinding met het Badense vorstenhuis van de hand wijst en Hauser bij voorkeur als een ziekelijke bedrieger en zelfmoordenaar neerzet.

Al in de twintiger jaren van de vorige eeuw had Hermann Pies met zijn integere bronnenpublicaties internationaal bekendheid verworven als Kaspar-Hauser-expert. Hij onderhield een uitgebreide correspondentie met talrijke onderzoekers, historisch betrokkenen en geïnteresseerde schrijvers, w.o. Jakob Wassermann (1873-1934). Dit bleef zo gedurende zijn hele verdere leven, waardoor hij als de nestor van het Kaspar-Hauser-onderzoek werd gezien.

Tijdens de 12 jaren van het Hitlerregiem was het Pies niet mogelijk dit onderzoek, met al de daarbij behorende contacten, voort te zetten. In deze periode trok hij zich volledig terug in zijn werk als leraar en opvoeder voor zijn leerlingen op school.

Na de Tweede Wereldoorlog nam Pies zijn onderzoek naar Kaspar Hauser weer op en bleef daarmee tot zijn laatste levensdag bezig.

Hoewel Hermann Pies zelf niets met antroposofie had, onderhield hij wel contacten met in Kaspar Hauser geïnteresseerde antroposofen, zoals met Carlo Picht (1887-1954), archivaris en medewerker van Marie Steiner in Dornach, de historicus Karl Heyer (1888-1964) en de kunstenaar, journalist en kunsthistoricus Heinz Demisch (1913-2000).

Karl Heyer bezocht Pies op 30 april en 1 mei 1954 in Saarbrücken en onderhield tussen oktober 1953 tot zijn dood in juli 1964 een soms intensieve correspondentie met Pies over talrijke details van hun beider Kaspar-Hauser-onderzoek. Voor het schrijven van zijn eigen boek, dat in 1958 verscheen onder de titel *Kaspar Hauser oder das Schicksal Mitteleuropas im 19. Jahrhundert*, deed Heyer herhaaldelijk een beroep op de grote vakkennis van Pies.³ Op zijn beurt steunde Heyer Hermann Pies bij het voltooiën van en het zoeken naar een uitgever voor diens in 1956 en 1966 verschenen werken.

Vanaf ca. 1967 tot aan het overlijden in 1983 had Heinz Demisch regelmatig contact met Hermann Pies, wat tot uitdrukking kwam in talrijke brieven en telefoontjes over en weer, meerdere bezoeken aan Pies in Saarbrücken en diverse lovende recensies van Demisch over het werk van Pies. Door zijn artikel in de Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) van 8 november 1968 werd Hermann Pies voor het eerst ook bij het grote publiek bekend.⁴

In 1977 bracht Heinz Demisch Hermann Pies in contact met Johannes Mayer, destijds bedrijfsleider en uitgever bij uitgeverij Urachhaus in Stuttgart. Het doel was om een verzameld werk van Pies in drie delen uit te geven, waarin ook de actuele stand van het wetenschappelijk onderzoek was verwerkt. Naar het schijnt werd in 1978 in het uitgeversverdrag ook de opmerkelijke, geheimgehouden clausule opgenomen, dat de gehele wetenschappelijke nalatenschap van Hermann Pies na zijn dood in handen van Johannes Mayer zou komen en niet, zoals eerder door Pies vastgelegd, naar het stadsarchief in Ansbach zou gaan. En aldus geschiedde in augustus 1983, tot grote verrassing van de vriendenkring van Pies en van de ambtenaren van het archief in Ansbach.

Het geplande verzamelde werk in drie delen werd niet voltooid. Johannes Mayer wilde daarom na het overlijden van Hermann Pies zijn vijf belangrijkste boeken over Kaspar Hauser opnieuw uitgeven, maar slaagde daar slechts ten dele in. Het bleef bij een heruitgave van *Kaspar Hauser – Augenzeugenberichte und Selbstzeugnisse* in 1985 en van *Die Wahrheit über Kaspar Hausers Auftauchen und erste Nürnberger Zeit* in 1987. Het zeer belangrijke werk *Die amtlichen Aktenstücke über Kaspar Hausers Verwundung und Tod* (1926), werd nooit meer herdrukt. Hetzelfde geldt voor het samenvattende overzichtswerk *Kaspar Hauser. Eine Dokumentation* (1966).

³ Karl Heyer, *Kaspar Hauser oder das Schicksal Mitteleuropas im 19. Jahrhundert*, Bazel 1999, 4e druk, Perseus Verlag.

⁴ Heinz Demisch, *Das Dunkel um Kaspar Hauser*, FAZ Nr. 261, pag. 10. Een bespreking van Hermann Pies, *Kaspar Hauser. Eine Dokumentation*, Ansbach 1966.

Voorjaar 2016, drieëndertig jaar na het overlijden van Hermann Pies, besloot Johannes Mayer de door hem bewaarde nalatenschap van Pies, vermeerderd met het door hem zelf nog verzamelde materiaal, over te dragen aan de initiatiefnemer en organisator van de [Kaspar Hauser Festspiele](#) in Ansbach, [Eckart Böhmer](#). Voor het beheer van deze schat aan historisch materiaal richtte Böhmer, in samenwerking met Richard Steel van het Karl-König-Instituut in Berlijn, in december 2016 een onderzoeksgroep op, de [Kaspar Hauser Forschungskreis](#).

Vanaf 2018 ontstond een samenwerking tussen Eckhart Böhmer en een initiatief van de [Freunde der Erziehungskunst Rudolf Steiner](#) te Karlsruhe om in Ansbach een heilpedagogisch studie- en adviescentrum op te richten, inclusief gastenverblijf en restaurant. De eigenaar van het historische pand in Ansbach, waar Kaspar Hauser de laatste twee jaar van zijn leven had doorgebracht en op 17 december 1833 was gestorven, wilde het pand namelijk verkopen, maar alleen aan een partij die dit gebouw weer in dienst zou stellen van de nagedachtenis aan Kaspar Hauser. Onder de naam [Kaspar Hauser Zentrum für heilende Pädagogik](#) is het project eind 2019 van start gegaan met een ingrijpende verbouwing van het historische pand aan de Pfarrstrasse 14 in Ansbach. Te zijner tijd hoopt men hier ook een archief te kunnen inrichten waarin de nalatenschap van Hermann Pies een plaats krijgt en voor wetenschappelijk onderzoek toegankelijk wordt.

Betekenis van Hermann Pies

De publicaties van Hermann Pies vormen de grondslag voor elk serieus wetenschappelijk onderzoek naar Kaspar Hauser. Dat geldt des te meer omdat alle oorspronkelijke akten over Hauser sinds 1945 uit de archieven verdwenen zijn, naar men zegt als gevolg van oorlogsschade. De studie van deze publicaties bewijst onomstotelijk, dat Kaspar Hauser géén bedrieger was die zelfmoord pleegde, maar in 1833 werd vermoord. Daarom werd Hermann Pies door zijn vriend Heinz Demisch in een herdenkingsartikel 100 jaar na zijn geboorte treffend gekarakteriseerd als “de man die Kaspar Hauser rehabiliteerde”.⁵

Paul Heldens

Nijmegen, donderdag 28 juli 2022

Verantwoording

Bovenstaande biografische schets is gebaseerd op onderzoek van de auteur in de nalatenschap van Heinz Demisch bij zijn erven in Bochum en Berlijn, mondelinge en schriftelijke mededelingen van de heer Martin Pies (zoon van Johann Pies) in Boppard-Fleckertshöhe, onderzoek in het voormalige Familienstiftung Pies-Archiv Forschungszentrum Vorderhunsrück in Dommershausen, onderzoek in het stadsarchief, de openbare bibliotheek en de universiteitsbibliotheek in Saarbrücken, onderzoek in het stadsarchief en de staatsbibliotheek in Ansbach, idem in het Landeshauptarchiv Rheinland-Pfalz in Koblenz, in archief en bibliotheek van het Haus der Geschichte Baden-Württemberg in Stuttgart en onderzoek in de nalatenschap van Hermann Pies in beheer van de Kaspar Hauser Forschungskreis o.l.v. Eckart Böhmer in Berlijn-Kleinmachnow.

Nog voor het onderzoek kon worden afgerond, verscheen een eerste, voorlopige resultaat in 2016 op de 33^e sterfdag van Hermann Pies als brochure: Paul Heldens, “Hermann Pies (1888-1983), Leben und Wirken des Kaspar-Hauser-Forschers”. In december 2016 werd een documentatie voltooid (ringband, A4, 192 pag.), die als private uitgave ter inzage ligt in de stadsarchieven in Saarbrücken en Ansbach en in het archief aan het Goetheanum in Dornach.

⁵ Heinz Demisch, *Hermann Pies (1888-1983), der Mann der Kaspar Hauser rehabilitierte*. Ansbach, gestern - heute, jrg. 46 (1989), pag. 1098–1102.